

Élelmiszer-termelés a nagyvárosokban?

A városi (és városkörnyéki) mezőgazdaság (*agriculture urbaine* és *periurbaine*) – mind fontosabb jóléti és társadalmi szerepet tölt be, nem csak azzal, hogy hozzájárul egy szűkebb vagy tágabb közösség ételmezéséhez, másik – és egyre fontosabb – szerepe a városi és vidéki lakosság közötti kapcsolatok erősítése. A városi mezőgazdaság a fejlődő és fejlett országokban egyre nagyobb fontossággal bír, a fejlődőkben inkább az ételmezésben, míg a fejlett országokban a társadalmi kohézió erősítésében és a szociális fölzárkóztatásban betöltött szerepe miatt.

A francia gazdálkodók társasága ([Société des Agriculteurs de France](#), SAF, alapítva 1867-ben), ami egy politika-mentes, kifejezetten a „tisza gondolkodásra” létrejött szakmai szervezet, április 8-án tartotta a Banque Populaire bank (pontosabban annak [Directetbon.com](#) szolgáltatása¹) és az [Orée](#) szakmai egyesület közreműködésével a városi mezőgazdasággal foglalkozó szemináriumát (*L'agriculture urbaine, une agriculture dans et pour les villes* – „a városi mezőgazdaság, egy mezőgazdaság a városban és a városért”).

Mint azt két neves kutató, François Purseigle és Bertrand Hervieu is megállapította a *Le Monde* egyik tavalyi különszámában (2012. október) megjelent „*Les nouveaux paysans*” című írásában, nem arról van szó, hogy a várost kell „kivinni” a vidékre, hiszen ez nem lehetséges, hanem arra kell törekedni, hogy a vidék kapjon egyre nagyobb teret valamilyen formában a városi környezetben. A kérdés azért is összetett, mivel a globális trendek szerint az elkövetkezendő húsz évben a városi lakosság megduplázódik, azaz a Föld népességéből 5 milliárd fog városban élni, a városok kiterjedése pedig megháromszorozódik. 2050-re meg kellene kettőzni a megtermelt élelmiszer mennyiségét, de ehhez a jelenleg művelt terület nem elég – nem meglepő tehát, hogy a kérdés a városépítőket is foglalkoztatja. (A *Les Echos* a 2012-es választások előtt is [közölt egy cikket a városi mezőgazdaságról.](#))

Laurent KLEIN (Président - SAF-agriculteurs de France) bevezetőjében – ahogy a [Les Echos internetes kiadásában megjelent írásában is](#) – emlékeztetett arra, hogy a 21. század városlakóit minden korábbinál jobban inspirálja a vidéki élet, elsősorban nem azért, hogy oda költözzenek, hanem abból a megfontolásból, hogy azt elérhető közelségbe hozva a saját életkörülményeiket tegyék jobbá. Mindez tágabb értelemben azonban azt is jelenti, hogy egyre égetőbb újragondolni a termelési formákat és általában a területhasználat egyes formáit különösen annak fényében, hogy az egymást követő élelmiszer-botrányok után egyre nagyobb teret foglal el a közgondolkodásban az etika és a „helyit és jót fogyasztani” törekvése. Klein szerint akkor, amikor a fogyasztók négyötöde város lakó, a gazdálkodóknak maximális teret kell engedniük a kreativitásnak és a képzelőerőnek, hiszen amikor a „hipermodern” társadalom számára az egyik legnagyobb kérdés az élet minősége és a fenntartható fejlődés, képesnek kell lenniük átalakítani a városi környezetet. Számos nagyváros példája mutatja, hogy a „városi mezőgazdaság” egyre több konkrét és fenntartható projekt keretében elevenedik meg, ezek között a kis ágyásoktól, hajtatóházaktól az apró állattartó struktúrákig, méhkaptárakig (*Párizsban több méhészet is van, egyesek szerint jobb – és kevésbé szennyezett – mézet adnak, mint a város környéki méhészetek, a hozzáértők között pedig arról is vita van, melyik párizsi méz a legjobb*) számos jó példa van a megvalósíthatóságra, a motivációra és az innovációra.

Michel DUBOIS (Directeur du département Agriculture - Institut polytechnique LaSalle Beauvais, Administrateur de la SAF) előadásában a városi kertészet kialakulásának történelmi és társadalmi előzményeit boncolgatta, őt követte **Nevin COHEN** (Assistant professor,

Environmental studies, [Eugene Lang College, the New School for Liberal Arts](http://www.newschool.edu/lang/)¹, New York) előadásában az USA nagyvárosainak példáját mutatta be. Ezekben meglepő módon sokkal nagyobb mértékben folyik élelmiszer-termelés, mint azt gondolni lehetne, csak New Yorkban mintegy 700 olyan kert, „gazdaság” van, ahol élelmiszert (is) termelnek. Ebben a városban például nem csak ilyen jellegű közösségi kertek vannak, de a 600 szociális lakótömbből 245 telkén, 300 állami iskolából pedig 117 kertjében folyik elsősorban kertészeti termelés, ezeken fölül van 7 közösségi és legalább 3 kereskedelmi céllal létesített gazdaság (*commercial farm*) is. A néha a legelképezetűbb helyeken kialakított kertészetek (sőt esetenként állattenyésztő infrastruktúrák) egyszerre több fontos társadalmi küldetést is betöltenek: az ökológiai, ökonómiai, egészségügyi és nevelési célok (valamint ezek tetszőleges kombinációi) mellett talán a legfontosabb a társadalmi küldetés, ami jelentős mértékben az egyes kisebbségek (ázsiai, latino, afro-amerikai) integrálását, beilleszkedését jelenti, többek között azzal, hogy a mezőgazdaságon keresztül érdemi tevékenységet lehet számukra biztosítani. Egyre inkább fölismerik azt is, hogy az ilyen formában megtermelt termékeket nem csak nyersen lehet értékesíteni, a földolgozásuk támogatásával valós munkahelyeket is lehet teremteni! A termelés föltételeinek biztosítása sok esetben kifejezetten innovatív szemléletet is igényel, hiszen a városi környezetben sokkal nehezebb lehet a termelési föltételek maradéktalan biztosítása. Ez azonban sokszor kiváló pedagógiai eszközt is jelenthet: ilyenek például azok a hatalmas ciszternák, amikben a tetőkről lefolyó csapadékot gyűjtik össze öntözési céllal, természetesen gondolva arra is, hogy oldalukon oktató táblákkal magyarázzák el a járókelőknek, mire is szolgálnak a tartályok.

1. kép A nagyközönség számára is látogatható közösségi kert (*jardin partagé*) Párizs egyik belső kerületében

A sok évtizedre visszanyúló kezdeményezések egyike például a [Green Guerillas](#) az 1970-es évekből, ami részben szintén etnikai alapon szerveződött, de célja mindenképpen a benne részt vevők élelmiszerral való ellátásának megkönnyítése volt. A 2008/09-es válság érdekes módon, de érthető okokból még jobban fölértékelték ezeknek a termelési

formáknak az értékét, mert nem csak az ellátási biztonsághoz járultak hozzá, de bizonyos szempontból segítettek az önkormányzat(ok) helyzetének könnyítéséhez. Az egyre újabb és újabb mezőgazdasági területek a városokban akkor lehetnek igazán sikeresek, ha időben fönnttartható módon lehet őket kialakítani: ekkor nem csak általában zöldebbé teszik a városokat, de érdemi módon lehet ezeken keresztül hasznosítani az elhagyott ipari vagy kommunális, vagy egyéb marginális területeket. A városi mezőgazdaság igen népszerű és nagyon komoly lehetőségeket tartogat - ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy csak Brooklyn-ban 596 acre-t művelnek! Hogy New York City polgárai minél hozzáértőbb módon műveljék a gazdálkodást a városi környezetben és minél eredményesebben szervezzék az ezt művelő közösségeket, megalakult a Farm School NYC intézmény is (honlapja: <http://www.justfood.org/farmschoolnyc>). A Nevin Cohen által a városi mezőgazdaságról – ezen belül New York esetéről bővebben a www.fiveboroughfarm.org honlapon lehet olvasni. Hogy ez a szemlélet mennyire áthatja az amerikai mindennapokat, érzékelteti, hogy az elnök

¹ <http://www.newschool.edu/lang/>

felesége, Michele Obama is nagyon komolyan támogatja ezt a fajta termelést – a párizsi amerikai nagykövetség kertjében kialakított fűszerkert pedig kézzel fogható példája annak, hogy igazából csak elhatározás kérdése, hogy egy jó elgondolás teret nyerjen.

Dominique BARREAU (periurbánus mezőgazdaságért felelős projektvezető, Nantes Métropole) előadásában Nantes agglomerációjának (24 település, 600 ezer lakos, 244 farmgazdaság, 1400 közvetlen munkahely) példáját mutatta be. A város New York-hoz hasonlóan szintén fölismerte a mezőgazdaságban rejlő lehetőségeket, de sokkal inkább a professzionális mezőgazdaság felé fordult annak érdekében, hogy a gazdálkodói tevékenység hosszú távon fenntartható legyen az agglomeráció területén – ebbéli szándékában elsődleges partnere az agrárkamara. Megítélése szerint az egyik legfontosabb föladat, hogy az agglomeráció olyan következetes birtokpolitikát folytasson, ahol prioritást élvez a beépítetlen területek hosszú távú megtartása, az esetlegesen később beépítendő vagy éppen elhagyottan álló ipari vagy más ugarok átmeneti, mezőgazdasági célú hasznosításának lehetővé tétele. Az agglomerációban közel négyezer hektárnyi olyan terület van, amit rövidebb-hosszabb időre művelésbe lehetne vonni, az önkormányzat úgy döntött, ebből 2014-ig legalább 500 hektáron meg kell kezdeni a művelést és ehhez jelentős támogatást is adnak. Elsősorban azok a területek jöhetnek szóba, amiket nem túlságosan régen hagytak föl és nem ért még el rajtuk előrehaladott stádiumot a természetes szukcesszióknak betudható erdősülési folyamat (néhány kivételes esettől eltekintve), ezeken most sokszor kedvtelésből tartott lovakat legeltetnek. Az újra művelésbe vonandó terület egynegyede fiatal gazdák pályakezdését szolgálja, kétharmada pedig a meglévő gazdaságok méretének növelését. Az átlagosnál nagyobb arányt képvisel a zöldségtermelés és a baromfitenyésztés, valamint a biogazdálkodás és a közvetlen értékesítés.

Ez utóbbi – azaz a közvetlen értékesítés - fejlesztése is, mivel az agglomerációs gazdaságok jelentős része nem termel akkora mennyiséget, amire komolyabb klasszikus értékesítési csatornák szervezhetők, így a gazdák jövedelme elsősorban a direkt árusítással biztosítható. Ez a fajta értékesítési forma viszont nagyon komoly pedagógiai haszonnal is járhat, amennyiben sikerül erre oktatási programokat is építeni – ennek egyik eszköze lehet a helyi termékek minél nagyobb arányú – és oktatási segédeszközökkel támogatott – használata a közétkeztetésben. Ehhez szorosan kapcsolható annak közismertté tétele, hogy a helyi gazdálkodók tevékenységükkel a biológiai sokféleség megtartásához is érdemben hozzájárulnak, különösen azok, akik erdősávokat, kisebb erdőket is művelnek, vagy éppen részesei az agroerdészettel foglalkozók táborának.

Serge BONNEFOY (szakmai titkár, [Terres en Villes](http://terresenvilles.org/) egyesület²) előadásában a városi mezőgazdasággal kapcsolatos jelentősebb konfliktus-helyzeteket elemezte. Kifejtette, a mezőgazdaság – és tágabb értelemben a természet – városi környezetben való elhelyezése az építészeket mindig is érdekelte, ezzel együtt Franciaországban csak a nagyon laza térállású kertvárosok nyertek teret, az egyéb formák nem, az urbanizációnak a mezőgazdaság egyértelmű vesztese volt, különösen a hetvenes évekig. Ekkor jelentek meg az első olyan regionális vagy vidéki nagyvárosokhoz (Lyon, Grenoble) köthető területfejlesztési tervek, amik a mezőgazdasággal már érdemben számoltak – állami szinten ilyenre csak az ezredforduló óta van példa. Ahhoz, hogy ide eljussunk és a civil szféra is érdemben szerveződni kezdjen és legalább egy átmeneti stádium kialakuljon, az előadó szerint hármas krízisnek kellett bekövetkeznie, azaz a környezetvédelmi és az ökonómiai krízis mellett válságba kerültek az eddigi társadalmi értékek is.

---

² <http://terresenvilles.org/>

A legkomolyabb problémát mindenképpen az jelenti, hogy az egyes résztvevők (gazdák, önkormányzatok, civilek) nem ugyanúgy tekintenek a mezőgazdaságra, mindenki más szerepet szán neki (kirívó esetei ennek a gazdák nélkül megvalósítani tervezett mezőgazdasági projektek) és kevés kivételtől eltekintve a mezőgazdaság általában vesztese a területfejlesztési programoknak. Ez rendszerint komoly ellenállást is kivált a gazdák részéről, mivel úgy ítélik meg, hogy a döntéshozók vélt vagy valós társadalmi – rosszabb esetben egyéni – érdekek miatt rendszerint a termőföldet is készek fölláldozni, noha olyan természeti erőforrásról van szó, amit nem lehet pótolni, helyettesíteni.

2. kép Egy majdani építkezés helyén kialakított, gyerekek által gondozott időszakos kert (jardin ephemere) Dunkerque-ben

Lise BOURDEAU-LEPAGE (geográfus-oktató, [Université Jean Moulin-Lyon 3](#)) szerint egyre jelentősebb társadalmi igény fogalmazódik meg a városi mezőgazdaság valamilyen formája iránt, ami egyes országokban más és más formát ölthet. Franciaországban

ennek két fő formája alakult ki, az egyik az úgynevezett „*jardins d'ouvrier*”, ami leginkább a városszéli területeken kialakított nagyon apró kiskerteknek felel meg, sok évtizeddel ezelőtt, mint a neve is mutatja, a gyári munkások számára hozták őket létre. A másik a „*jardins partagés*”, ami főleg városon belüli foghíjtelkeken (vagy ezekhez hasonló ingatlanokon) kialakított, legtöbbször direkt erre létrehozott egyesületek által fenntartott, közös használatú, de mégis a tagok között kisebb egységekre fölosztott kertekről van szó, amiket nem ritkán a nagyközönség is látogathat, természetesen tiszteletben tartva a „mindent a szemnek, semmit a kéznek” elvet. Az érdeklődésre jellemző, hogy hosszú várólisták vannak minden ilyen kert esetében! Hozzátette, tágan értelmezve azt, hogy valaki bejut-e a várólistáról egy *jardin partagé*-ba vagy sem, akár a társadalmi egyenlőtlenséget is példázhatná azáltal, hogy hozzáfér-e minden városlakó legalább egy apró zöldterülethez vagy sem? Különösen igaz ez annak fényében, hogy tanulmányok szerint azoknak a nyugdíjasoknak, akik park, kert közelében élnek és azt rendszeresen használni is tudják, lényegesen jobbak az életkilátásaik. Ezzel együtt nem lehet egyértelműen állítani, hogy a *jardin partagé* Franciaországban minden esetben kedvező fogadtatásra talál, mivel sokszor fogalmazódnak meg vele szemben olyan, sokszor indulatos vélemények, amiknek alapja az, hogy ez a fajta egyesületi kert egyeseknek kiváltság, másoknak pedig kirekesztés – ezért nagyon fontos egy olyan körültekintő hozzáállás, ami képes eloszlatni az ellenérzéseket.

Markéta BRAINE-SUPKOVA (elnök - [International urban food network](#), IUFN) azt húzta alá, hogy a modern nyugati társadalmakban a városi mezőgazdaság népszerűsége nem magyarázható önmagában azzal, hogy szerepe elengedhetetlen a társadalom élmezőnyében, hiszen ezekben az országokban – ellentétben a fejlődő országokkal – csupán a lakosság kis része (Franciaországban kb. egytizede) kénytelen valamilyen táplálkozási hiányossággal szembenézni. Sokkal inkább arról az egyre növekvő igényről van szó, ami abból ered, hogy a társadalom szeretne minél többet megtudni arról, hogy miként és hogyan is táplálkozik és ennek érdekében nem csak kerteket művel, de érdemben ösztönzi a közvetlen értékesítési formák kialakulását, működését. Laurent Klein ennek kapcsán megjegyezte, pontosan ez a fajta érdeklődés érhető tetten a mezőgazdasági kiállításokon, így leginkább a párizsi

nemzetközi mezőgazdasági kiállításon, ahol a látogatók szinte „ki vannak éhezve” azokra a bemutatókra, magyarázatokra, előadásokra, amiket a gazdák tartanak.

A városi mezőgazdasággal kapcsolatos kihívásokra választ kereső kerekasztal résztvevői:

- **Valérie DAVID**, igazgató (fönntartható fejlődés), [Eiffage](#)
- **Claude FROMAGEOT**, igazgató (fönntartható fejlődés), [Groupe Yves Rocher](#) és egyben a [Fondation Yves Rocher](#) alapítvány elnöke
- **Kafui KPODEHOUN**, igazgató - [Culture\(s\) en Herbe\(s\)](#)
- **Xavier LAUREAU**, mezőgazdasági vállalkozó, a [Fermes de Gally](#) mezőgazdasági termelő, szolgáltató és kereskedelmi vállalkozás ügyvezető igazgatója
- **Antoine POUPART**, a fönntartható mezőgazdasági és fejlesztési egység vezetője, [In Vivo](#)

szerint napjainkban a mezőgazdasággal kapcsolatos társadalmi szemlélet teljesen átalakult, a környezetvédelem olyan mértékben teret nyert az agráriummal összefüggő közgondolkodásban, ami már alapjaiban változtatja meg a mezőgazdasággal kapcsolatos szakmai gondolkodást és helyezi a termelést egy multifunkcionális rendszerbe. Ám míg a klasszikus környezetben folyó mezőgazdasági termelés multifunkcionális jellegét elsősorban a környezetvédelmi, a városi környezetben folyóét a szociális kérdések határozzák meg alapvetően. A kettő egymást szervesen kiegészíti, a mezőgazdasági vállalkozások számára azonban nagyon fontos annak szem előtt tartása, hogy aktuális piacaik melyik szemléletrendszerhez állnak közelebb. Megjegyezték ugyanakkor, hogy a ma mezőgazdaságáról a társadalomban kialakult általános kép nagyon messze van a valóságtól, így nagyon komoly energiát emészt föl az, hogy ezt a képet valamilyen mértékben meg lehessen változtatni.

Gilles BOEUF (elnök, francia nemzeti természettudományi múzeum - [Muséum national d'histoire naturelle](#)) zárszavában arra hívta föl a figyelmet, hogy a városi mezőgazdasággal kapcsolatos kérdések megoldásában is nagyon nagy szerepe van/lehet az úgynevezett *science partagée* vagy *sciences participatives* elképzelésnek. A többek között a mezőgazdasági biodiverzitási obszervatóriummal (*observatoire agricole de la biodiversité*, OAB) kapcsolatosan is működő program elve az, hogy mindenki számára nyitott a lehetőség, hogy lehetőségeinek függvényében hozzájáruljon a közös tudásanyag kialakításához. A kérdéses „programme de sciences participatives Vigie-Nature” hallgató projekt létrehozója egyébként pont az MNHN, aki egyben az OAB tudományos koordinátora, partnerei az Université de Rennes 1 és a [CNRS](#) (LADYSS). Bővebb információ: [www.observatoire-agricole-biodiversite.fr](#). A mezőgazdasági biodiverzitás-obszervatórium maga a mezőgazdasági tárca, a francia nemzeti természettudományi múzeum (MNHN) és az országos agrárkamara együttműködésében valósult meg, partnerségüknek köszönhetően mintegy száz szakmai szervezet (szövetkezetek, alkalmazott mezőgazdasági kutató intézetek, természetvédő szervezetek, szakszervezetek, egyesületek, nemzeti parkok, natúrparkok) vett részt az első alkalommal megrendezett biodiverzitási szakmai napon (*journée technique de l'OAB*).

Somogyi Norbert, Párizs

ⁱ A bank saját fölmérései alapján azt állapította meg, hogy a kétezres évek elejére gyakorlatilag két gazdaságtípus vált általánossá Franciaországban: 82% a 100 hektárnál nagyobb birtokmérettel írható le, a maradék – körülbelül 95 ezer gazdaság – viszont a kisgazdaságok körébe tartozik, ezeknél jellemző a több lábbon állás és a közvetlen értékesítés. A „*Direct et Bon*” (*közvetlen és jó*) honlap az ő igényeiket igyekszik kielégíteni azzal, hogy lehetővé teszi az internet-eléréssel rendelkező, igényes fogyasztói körrel való kapcsolatépítéstⁱ és a termékértékesítést. A banknál több mint versenyképes havi díj ellenében minden termelőnek elkészítik és karbantartják a központi címről elérhető saját oldalát, valamint biztosítják az internetes vásárlás szükséges technikai és biztonsági föltételét.